

Пытанне пра першую пісьмовую згадку Берасця не новае пытанне, але напярэдадні святкавання 1000-годдзя горада яно набыла актуальны сэнс [1-2]. Праблема гэтага пытання: «Калі нарадзіўся Брэст?» – у тым, што маючы першапачаткова два погляды на гэтую тэму – 1017 альбо 1019 год? –, само пытанне грунтоўна нікім і ніколі не даследавалася. Меркаванні вядомых вучоных на самой справе не прадугледжвалі грунтоўнай навуковай дыскусіі па гэтай тэме ні ў навуковым асяроддзі, ні ў грамадскай прасторы.

Калі Брэст пачаў святкаваць сваю дату?

Гэта здарылася зусім нечаканна і без усялякай дыскусіі. У 1966 годзе і красавіка ў Брэсце была адкрыта вышэйшая тэхнічная адукацыйная ўстанова БІБІ (Брэцкі інжэнерна-будаўнічы інстытут). Безумоўна ўжо ў 1969 годзе трэба было грунтоўна задумацца, што будучы рабіць будучыя будаўнікі-інжынеры? І тут раптам у абласной газеце «Заря» ад 25 студзеня 1969 года з'яўляецца артыкул «Облик родного города» прафесара Саркісава М.А. і дацэнта Кузняцова В. Д. [3], якія працавалі ў інстытуце. Артыкул без усялякіх перадумоў абвясчаў 950-годдзе Брэста і голасна заклікаў: «Таму Брэст патрэбна будаваць, будаваць і будаваць...» Гучны заклік падтрымалі рэспубліканскія і саюзныя СМІ. 24 мая 1969 года на плошчы Леніна адбыўся мітынг у гонар 950-годдзя Брэста, потым тэатралізаванае відовішча завяршылася ўрачыстым пасяджэннем у тэатры. Так Брэст атрымаў сваю дату. Заўважым, святкаванне 950-годдзя Брэста вельмі ўдала супала з адкрыццём летапіснага Берасця летам таго ж года беларускім археолагам Лысенка П.Ф. Нічога дрэннага ў гэтым няма, але існавала і існуе гістарычная навука, у якой ёсць свае патрабаванні да прызнання дат – гэта,

у першую чаргу, пісьмовыя гістарычныя крыніцы.

Калі пісьмовыя хронікі Русі ўпершыню ўзгадваюць пра Берасце?

Сінадальны харатэйны спісак Ноўгарадскага летапісу старшага ізвода, стварэнне першай часткі якога даследчыкі адносяць да XIII ст. паведамляе [4]: «Въ лѣто 6525 [1017] Ярославъ иде къ Берестію и заложена бысть святая Софія Киевъ» (рыс.1). Штосці не дагаворвае летапіс манаха Лаўрэнція: «Повесть временных лет», створаны ў 1377 годзе [5]: «В лѣто 6525 [1017]. Ярославъ иде и погорѣ цркви». Больш познія летапісныя спіскі Русі, заўважым, не канфлікуюць з папярэднімі [6-8]:

– Въ лѣто 6525 [1017], Ярославъ иде къ Берестію; и заложена бысть святыя Софѣя в Киевѣ [Наўгародскі першы летапіс маладшага ізвода];

– Ярославъ, побѣдивъ Святополка, вниде въ Киевъ и сѣде на престолѣ отчемъ, имый тогда лѣтъ 28; и пріяша его Кіяне со радостію, въ лѣто 6525 (1017). Въ се же лѣто погорѣша церкви въ Киевѣ [Гусцінскі летапіс];

– Въ лѣто 6525 [1017]. Заложі Ярославъ градъ великій Киевъ, и златыя врата постави, и церковь святыя Софія

ВЪЛѢ · 2 · ФКЕ · ТА РОСЛАВЪНДЪКЪ
 БЕРЕСТНЮ · ИЗЛОЖЪ ЕНАКЪСТА
 ИСОФНА КЪНЪВЪ · —
 ВЪЛѢ · 2 · ФКЗ · —
 ВЪЛѢ · 2 · ФКЗ · —
 ВЪЛѢ · 2 · ФКН · РОСЛАВЪЛО
 ДИМЪРЪ СЪЗЛУГА РОСЛАВА · —

1. Першае летапіснае ўпамінанне Берасця.

заложи [Наўгародскі другі летапіс];
 - Въ лѣто 6525 [1017]. Придоша Печенѣги ко граду Киеву, и бысть подѣ градомъ съча зла, и едва Ярославъ Владимировичъ къ вечеру одолѣ Печенѣгов, и отбѣгоша посрамлены. Того же лѣта заложи Ярославъ градъ Киевъ, и Златая врата постави, и церковь святыя Софіи заложи [Наўгародскі трэці летапіс].

Але ўсе вышэйзгаданыя крыніцы былі створаны значна пазней самой падзеі – першай пісьмовай звесткі пра Берасце ў 1017 годзе. Гэта хутчэй за ўсё і дазволіла маніпуляваць датамі (1017 альбо 1019 год), не паглыбляючыся ў больш аргументаваныя довады.

Хроніка мерэбургскіх епіскапаў альбо хроніка Цітмара (Дзітмара) захавалася ў арыгінале [9]. Сёмую кнігу хронікі Цітмар завяршыў пісаць за два месяцы да сваёй смерці (памёр 1 снежня 1018 года). І там знаходзім адназначнае падцвярджэнне існавання царквы святой Сафіі ў Кіеве ў 1018 годзе: «VII, 65: ... [1018] ... Архиепископ того города почтил прибывших в храме св. Софии, который в прошлом году сторел по причине несчастного случая... »

(рыс.2). Гэта вельмі цвёрды аргумент існавання св. Сафіі ў Кіеве ў 1017 годзе, які адзначыў раўнеснік гэтай падзеі Цітмар, не маючы ніякага зацікаўленага погляду на апісанне самой падзеі. Але будаўніцтва царквы св. Сафіі ў Кіеве і паход Яраслава да Берасця знаходзяцца на адной летапіснай паліцы 1017 года ў самым старажытным з захаваных летапісных спіскаў Русі, які складалі на аснове яшчэ больш старажытных крыніц.

Цяпер звернем увагу на дакладнае і падрабязнае даследаванне расійскага гісторыка Назаранка А.В. усё той жа хронікі Цітмара, спачатку прачытаўшы ў перакладзе ўрыўкі самой хронікі, якія датычаць нашай тэмы:

- VIII, 32: ... Между тем, Ярослав силой захватил некий город, послушный его брату [Святополку] и увёл его жителей. Киев же, весьма сильный город, подвергся, согласно приказу Болеслава, частым атакам со стороны своих врагов печенегов и был сильно ослаблен в результате большого пожара...

- VII, 65: ... [1 октября 1017] и тогда только узнал [Генрих II], что король Руси [Ярослав], как обещал ему через

2. Фрагмент пратографа хронікі Цітмара, у яким згадваецца Св. Сафія ў Кіеве.

своего посла, напал на Болеслава, но, овладев [неким] городом, ничего [более] там не добился;

– ...что русский правитель потрепал Болеслава, ничего сверх захваченного города не добился... [частное уточнение перевода с латинского лингвистом О. Медведовским];

– VII, 65: ... [1018] Названный герцог [Болеслав I] вторгся затем с войском в его королевство, возвел на престол его брата, а своего зятя [Святополка], долго пребывавшего в изгнании, и довольный вернулся на родину.

Прафесар Назаранка А.В. правёўшы дасканалы аналіз тэкстаў VII і VIII кніг пратографа хронікі Цітмара робіць вельміважны для нашага даследавання вынік [10]: «Таким образом, текстологические наблюдения над последними главами VII книги „Хроники“ Титмара Мерзбургского, посвященными событиями конца 1017 г., убеждают в том, что в момент их записи автор еще ничего не знал о походе польского князя Болеслава I Храброго на Киев летом 1018 г...»

В главе VII, 65 рассказывается о каком-то более раннем выступлении польского князя против Ярослава – вероятно, после ухода последнего из-под Берестья в 1017 г. – с целью водворения Святополка в одном из русских городов, скорее всего, в том же Берестье, западном форпосте туровского удела Святополка (...). В самом деле, согласно недвусмысленному свидетельству Титмара, Берестье в 1017 г. перешло в руки Ярослава. Нам уже приходилось отмечать (...),

что в науке закрепился неверный перевод фразы Титмара „... nilque ad urbem possessam proficisse“, которая почему-то понимается так, будто Ярослав осаждал какой-то город, но не сумел овладеть им (...). Между тем смысл слов Титмара совершенно противоположен: „urbis possessa“ (particium perfecti passivi) может означать только город, которым уже овладели, а никак не тот, которым еще только предстоит овладеть; в последнем случае стояло бы „ad urbem possidendam“... Правильно понял текст М.С. Грушевский...»

Трэба заўважыць, што на Буту ў 1017 годзе існавалі толькі два рускія гарады: Валыня, аб якім Цітмар напіша ў сваёй хроніцы аб падзеі 1018 года, калі польскі князь разбіў войска Ярослава; і Берасце, аб назве якога Цітмар меў не зусім, верагодна, дасканалы разумеў, таму і напісаў хутчэй за ўсё «овладев[неким] городом, ничего[более]там не добился», маючы на ўвазе князя Ярослава. Гэта дае аснову гісторыку Назаранка А.В. заключыць: «В таком случае, коль скоро в правильности «новгородской» хронологии относительно похода Ярослава к Берестью усомниться мы не вправе, а относительно построения киевской Софии обязаны допустить ее возможность, то есть ли причина отрицать, что и нападение печенегов также действительно состоялось в 1017 г.? Таких причин мы не видим.

Итак, с большой степенью вероятности можно полагать, что пожар в Кіеве и печенежские наезды, описанные

у Титмара в главе VIII, 32 сразу же после интересующего нас сообщения о захвате Ярославом какого-то города Святополка, имели место летом–осенью 1017 г., когда Ярослав был занят военными действиями под Берестьем.

Но тогда возникает естественное впечатление, что все анахронизмы-в начале главы VIII, 32 возникли в результате припоминания об одновременных событиях, иными словами, что взятие города, о котором говорится здесь, – это захват Ярославом Берестья в 1017 г., уже описанный в свое время в главе VII, 65 по сведениям из совсем другого источника. Последовательность, в какой эти три эпизода (поход Ярослава на Берестье, набег печенегов на Киев, пожар в столице) приведены информантом Титмара, участником киевского похода 1018 г., и записаны в „Хронике“, соответствовала бы, таким образом, реальной последовательности событий. Осведомитель мерзбургского епископа его „Хроники“,

разумеется, не читал и не мог указать ему на тождественность происшествий, изложенных в главах VII, 65 и VIII, 32; у самого же Титмара не было никакого повода для такого отождествления».

Паведамленні захаваўшыхся спіскаў летапісаў Русі і арыгінал Хронікі мерзбургскіх епіскапаў, як і аргументы прафесара Назаранка А.В., даюць ґрунтоўную аснову для лагічнага заключэння: «Яраслаў Уладзіміравіч у 1017 годзе сапраўды да Берасця хадзіў і завалодаў горадам Святаполка Уладзіміравіча».

Калі гэта так, то першае летапіснае згаданне Берасця адносіцца да 1017 года, тады БЕРАСЦЮ сёлета споўнілася 1000 гадоў!!!

Анатоль Гладышчук
(г. Берасце)

1. Гладышчук А.А., Никитчик А.Д. К вопросу о первой датировке Берестья // Берасцейскія кнігазборы. Матэрыялы і даклады міжнароднага круглага стала. – Брэст, 2014. – С. 196-212. / А.А. Гладышчук, А.Д. Никитчик. К вопросу датировки первого упоминания г. Бреста // Международный круглый стол «Брестская Библия – уникальный памятник культуры XVI века: к 450-летию издания», – Брест, 29 мая, 2013 г. / А. Кульбака. Родились мы в 17-м году? // Вечерний Брест. – № 48. – 14 июня 2013 г.
2. Гладышчук А.А. Замок Берестейский. Книга 1. Русь. – Гродно «ЮрСаПринт», 2017. – 288 с.
3. Саркисов Н., Кузнецов С. Облик родного города // Заря. – Брест, 25 января 1969.
4. Лѣтописецъ новгородскій начинающійся отъ 6525/1017 году, и кончащійся 6860/1352 годомъ. – Печатанъ въ Московской Типографіи, 1781 г. – С. 2.
5. Лѣтопись по Лаврентіевскому списку. Изданіе Археографической комиссії. – Санкт-Петербургъ, 1872. – С. 139-141.
6. Новгородская первая летопись старшего

и младшего извода. – М.–Л., 1950.

7. Полное собрание русских лѣтописей, изданное по высочайшему повелению Археографической комиссією. – Томъ Третій. – IV. Новгородскія лѣтописи. – Санкт-Петербургъ, 1841. – 308 с.
8. Полное собрание русских лѣтописей, изданное по высочайшему повелению Археографической комиссією. – Томъ Второй. – III. Ипатіевская лѣтопись. – Санкт-Петербургъ, 1843. С. 252-392.
9. Dithmari Episkopi Merseburgensis CHRONICON. Norimbergae. MDCCCVII (1807); Титмар из Мерзбурга. Хроника. Ghronicon. Перевод с латинского Дьяконова И.В. 2004-2005 гг. по изданию: Thietmar von Merseburg. Chronik // Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters. Bd. 9. – Berlin. 1966.
10. Назаренко А.В. Древняя Русь на международных путях. Междисциплинарные очерки культурных, торговых, политических связей IX – XII веков // Глава X. Святополк «Окаянный» или Ярослав «Мудрый»? Международный аспект борьбы Владимировичей за Киев (1015–1019 годы) – Москва, 2001. – С. 451-504.